

Knipselkrant

22-06-2006

Demonstratie fietsstelen	2
Interview met professor Johan Carel Bierens de Haan	2
Geweld stijgt, maar politiegeweld niet	3
Integriteitbeleid staat op een laag pitje	4
Miljonairs betalen kankeronderzoek	6
Conferentie religiewetenschap op de VU	8
Arts mag wel openlijk over fout spreken	10
Eindexamen godsdienst doen, kan dat eigenlijk wel?	11

Demonstratie fiets stelen

• Een 'fietsendief' geeft een demonstratie fiets stelen voor studenten. Dat gebeurde gisteren tijdens een fietspromotiedag van de Fietzersbond op de Vrije Universiteit. Een in boevenpak gestoken medewerker van de bond liet zien hoe eenvoudig mensen het dieven maken om hun rijwiel te stelen. Ook konden studenten en VU-medewerkers hun fiets laten

graveren, pimpen met bloemen en een rijvaardigheidstest afleggen.

FOTO: RONALD BAKKER

NRC Next 20-06-2006

Kasteel met brandnetels

Woensdag om 15.45 uur houdt prof.dr. J.C. Bierens de Haan, adjunct-directeur van de stichtingen Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen, zijn inaugurele rede als bijzonder hoogleraar 'Erfgoed in monument, tuin en landschap' in de aula van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Vroeger hoorden huis en tuin, kasteel en park, boerderij en erf vanzelfsprekend bij elkaar. Een kasteelheer die zijn huis moderniseerde, gaf meteen ook het omringende park een passend nieuw aanzien. Latere generaties zijn die samenhang uit het oog verloren. „Monumentale gebouwen werden gekoesterd om hun cultuurwaarden, maar het omringende groen werd beheerd als een soort natuurgebiedje en beide kampen zaten elkaar regelmatig in de haren”, zegt kunsthistoricus Johan Carel Bierens de Haan. „In onze nieuwe masteropleiding 'Erfgoed van stad en land' vormt het beheer van landgoederen, buitenplaatsen, kastelen, tuinen en parken weer een samenhangend geheel.”

Hoe kon die tegenstelling ontstaan?

„De belangstelling voor monumentenzorg dateert al van omstreeks 1870, toen Victor De Stuers in *De Gids* zijn fameuze artikel *Holland op zijn smalst* publiceerde. Daarna heeft het nog een hele tijd geduurd voordat er ook aandacht kwam voor 'groene monumentenzorg'. Waarschijnlijk had dat te maken met verdergaande specialisering in beide vakgebieden. Bovendien vielen cultuur en natuur op den duur niet meer onder hetzelfde ministerie. Als teveel mensen in dezelfde pot roeren, gaat het niet goed. Pas omstreeks 1975 zie je die antithese tussen cultuurwaarden en natuurwaarden langzaam maar zeker vervloeien.”

Misschien valt het minder snel op als een tuin wordt verwaarloosd?

„Als de dakgoot gaat lekken lijkt dat eerder rampzalig dan wanneer er brandnetels in het park opduiken. Lange tijd betekende ons parkbeheer natuurbeheer: vooral niet teveel ingrijpen. Maar inmiddels weten we dat ook in een goed onderhouden kasteelpark zeldzame paddenstoelen staan.”

Hoe nu verder?

„Ik pleit voor een planologische monumentenzorg. Ons vakgebied wordt uitgebreid met historische geografen, die oog hebben voor de structuur van het landschap. Een molen moet niet alleen netjes in de verf staan, maar ook nog wind kunnen vangen. Een kerk met een historische begraafplaats hoort niet thuis pal naast een flatgebouw en een monumentale boerentuin komt niet tot zijn recht in een nieuwbouwwijk. De planvorming moet meer rekening houden met historische landschapsstructuren, bijvoorbeeld in de Nota Ruimte. Daarnaast pleit ik voor de kwaliteit van de leegte.”

„Je kunt jezelf en je eigenbelang niet op een eiland plaatsen. Maar ik zou graag zien dat monumentenzorg een minder defensieve klank krijgt. Onze monumenten moeten echt 'erfgoed' worden. Alleen maar conserveren is de dood in de pot. Ik wil oude monumenten passende nieuwe functies geven. Historie kan een fantastische inspiratiebron zijn.”

MARION DE BOO

Geweld stijgt maar politiegeweld niet

Hard politieoptreden in Pijnacker geen trend

► Twee omstreden optredens van politie Haaglanden en sommigen spreken alweer van een trend van meer geweld.

► Onzin. De politie is niet gewelddadiger geworden.

Door JAAP TIMMER

Er is veel aandacht voor enkele voorvallen van geweldgebruik door de politieregio Haaglanden. In Pijnacker liepen feestgangers in de nacht van 6 op 7 mei klappen en hondenbeten op. De Rijksrecherche onderzoekt dit voorval. Vervolgens dook er een filmpje op van een lid van de Aanhoudingseenheid van de Mobiele Eenheid (ME) die in de 'Koninginnenach' in Den Haag bij een aanhouding te veel geweld zou hebben gebruikt. Dit voorval wordt onderzocht door het korps Hollands Midden. Verliest de politie de zelfbeheersing of is het toeval?

De politie heeft alleenrecht op geweldgebruik. Agenten mogen geweld gebruiken bij de handhaving van recht en orde. Als daarbij letsel ontstaat, beoordeelt de Hoofdofficier van Justitie de rechtmatigheid van het politiegeweld.

Als de objectiviteit van het onderzoek ter discussie staat, schakelt de Hoofdofficier de Rijksrecherche vaak in. Dit laatste gebeurde ook in de Pijnacker-zaak. Als een politiekogel iemand raakt, doet de Rijksrecherche altijd het onderzoek.

De afgelopen kwart eeuw is het geweld in de samenleving toegenomen. Moord en doodslag verdubbelden in aantal en andere gewelddelicten verviervoudigden in diezelfde periode. Onlangs nog registreerde de Misdaadmeter van het AD een stijging van het aantal mishandelingen. Ook slachtofferenquêtes laten een groei zien van het aantal slachtoffers van burgergeweld. In dezelfde kwart eeuw kreeg de politie met steeds meer verdachten te maken.

Tegen deze achtergrond zou je verwachten dat het geweld tegen agenten ook toeneemt, evenals het politiegeweld. Niets is minder waar. De Nederlandse politie heeft op het toenevende geweld in de samenleving niet gereageerd met meer politiegeweld. Het aantal slachtoffers van politiekogels is stabiel. Verbeterde wet- en regelgeving en meer en betere opleiding en training liggen hieraan ten grondslag, alsmede de vorming van geweldspecialisten als de ME en het arrestatieteam. Waar in 1966 de ge-
laarsde en geheimde 'karabijnbriga-

de' schietend met geweren optrad tegen rellen op de Dam in Amsterdam, staat nu de ME paraat met wapenstok en waterwerper. De arrestatieteams houden steeds meer gevaarlijke verdachten aan – 1.300 in 2000 tegen 1.700 in 2005 – maar hebben niet meer schietincidenten.

Onoverzichtelijke voorvallen als in Pijnacker komen af en toe voor, maar vormen geen trend. De politie is juist steeds ingetogener gaan optreden. Van de duizenden geweldaanwendingen van de politie per jaar roept een aantal altijd wel vragen op. Toch staat het geweldmonopolie van de politie niet principieel ter discussie. Een rustig bezit wordt het echter nooit.

Jaap Timmer is universitair hoofddocent Politie- en Veiligheidsstudies aan de Vrije Universiteit Amsterdam en lector Veiligheid en Sociale cohesie aan de Hogeschool Windesheim te Zwolle.

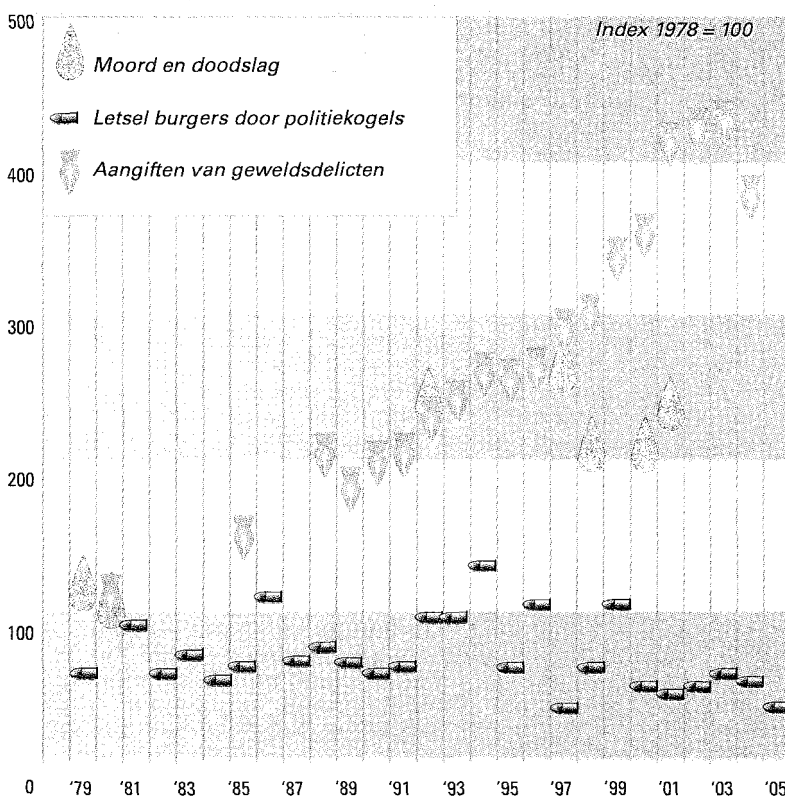
Meer wetenschappelijke publicaties over politie en veiligheid op politiewetenschappen.nl

Politiegeweld tijdens

Koninginnenach en in Pijnacker

- Door twee incidenten kwam politie Haaglanden kort achtereen slecht in het nieuws.
- Na Koninginnenach dook een filmpje op waarop is te zien hoe een agent een jongen slaat en schopt. Korps Hollands-Midden doet onderzoek naar het voorval.
- In de nacht van 6 op 7 mei greep politie Haaglanden in op een bevrijdingsfeest in Pijnacker, waar volgens de politie een 'explosieve sfeer' heerste. De politie ontving na het optreden meer dan veertig klachten over politiegeweld. De Rijksrecherche doet onderzoek.
- Raadslid Joris Weismuller van de Haagse stadspartij ziet de incidenten als een trend. In *de Volkskrant* van 18 mei: „Dit zegt iets over de cultuur binnen het korps Haaglanden.“

Meer moord, meer geweld maar minder politiekogels

Integriteitsbeleid op een laag pitje

Van onze medewerker

Veel gemeenten laten het integriteitsbeleid versloffen. Dat vindt Emile Kolthoff, directeur van Bureau Integriteit Nederlandse Gemeenten (BING). 'Sinds 1992 is integriteit bij de overheid een issue. De gemeenten hadden het beleid op dit gebied allang voor elkaar moeten hebben.'

De eisen in de Ambtenarenwet over integriteit zijn op 1 maart 2006 aangescherpt. Wat zijn de belangrijkste veranderingen?

Overheidsorganen zijn nu verplicht om een integriteitsbeleid te voeren. Daarnaast moeten overheden een gedragscode voor ambtenaren opstellen. Verder dienen overheidsorganen jaarlijks over het integriteitsbeleid en de werking daarvan te rapporteren aan het democratisch gekozen orgaan – bij gemeenten is dat de gemeenteraad – en wordt de ambtseer voor nieuw intredende ambtenaren verplicht.

In de praktijk gaan gemeenten verschillend met deze verplichtingen om. Er zijn gemeenten die het integriteitsbeleid heel consciëntieus oppakken en er veel tijd en energie aan besteden. Maar de meeste gemeenten downloaden de modelcode voor bestuurders en ambtenaren van de VNG en zetten daar hun eigen naam boven. Maar dan werkt 'ie dus nog niet.

Laten gemeenten het integriteitsbeleid versloffen?

Vind ik wel. Sinds 1992 is integriteit bij de overheid een issue. De gemeenten hadden het beleid op dit gebied allang voor elkaar moeten hebben. Maar er wordt vaak weinig prioriteit aan gegeven. Colleges van b en w vinden het vaak geen belangrijk issue. Dat blijkt ook wel uit de enquêtes die we uitvoeren onder ambtenaren. Daarin komt naar voren dat het in veel gemeenten niet goed is gesteld met leiderschap. Ambtenaren geven geregeld aan dat de ambtelijke top en het bestuur niet altijd het goede voorbeeld geven. En zoals iedereen weet: slecht voorbeeldgedrag doet slecht volgen. Gelukkig scoren direct leidinggevend op dit onderwerp over het algemeen aanmerkelijk beter.

Kunt u dit beeld uit eigen ervaring bevestigen?

Gemeenten die aan de slag gaan met het integriteitsbeleid concentreren zich vooral op onderwerpen als corruptie, fraude en diefstal. Deze zaken worden vaak als eerste opgenomen in de gedragscodes. Maar gemeenten hebben vaak moeite om de zachte kant van integriteit – dan gaat het bij

voorbeeld om omgangsvormen, verspilling en wanprestatie – te integreren in het integriteitsbeleid. Dat vind ik jammer want de harde kant van integriteit is al prima geregeld in onder andere het Wetboek van Strafrecht. Je moet geen nieuwe regels maken dat je niet mag stelen. Het gaat erom dat leidinggevend een klimaat scheppen waarin mensen niet afglijden.

Waarom is leiderschap zo belangrijk?

Voorwaarden scheppen, het vertonen van voorbeeldgedrag en handhaven van de regels zijn essentieel voor een integere organisatie. Daarom moet je bij integriteit altijd beginnen bij de leiding en het bestuur. Als zij niet voorop lopen, is het water naar de zee dragen. Helaas zien we dat de link tussen leiderschap en integriteit in veel gemeenten nog niet voor elkaar is. Als burger die belasting betaalt, vind ik het onbestaanbaar dat er nog steeds leidinggevend in overheidsorganisaties zitten die geen aandacht aan integriteit besteden, die ongewenst gedrag van hun medewerkers gewoon laten lopen.

De termen 'integriteit' en 'corruptie' worden vaak in één adem genoemd. Ben je automatisch integer als je niet corrupt bent?

Corruptie is maar één verschijningsvorm van niet-integer gedrag. Bij BING hanteren we het model van de Vrije Universiteit met negen typen integriteitsschendingen waarmee we alle gevallen van niet-integer gedrag kunnen indelen. Bovenaan die lijst staan corruptie, fraude, diefstal en verduistering. Daaronder vind je zaken als dubieuze giften of beloften, belangenverstremgeling en misbruik van bevoegdheden. Onderaan de lijst vind je bijvoorbeeld intimidatie, discriminatie en misdragingen in de vrije tijd.

Hoe verder je in de lijst naar beneden gaat, hoe meer discussie er in de praktijk over ontstaat. Die discussie is goed; als je mensen laat praten over wat zij zelf wel of niet acceptabel vinden, dan gaat het onderwerp pas echt leven. In hoeverre heeft een werkgever bijvoorbeeld iets te zeggen over het gedrag van ambtenaren in hun vrije tijd? Zo mag een politiemans in Amsterdam geen hasj kopen in de coffeshop terwijl elke andere Nederlander dat wél mag. Ik vind dat overigens volslagen terecht. Mensen die met handhaving belast zijn, mag je strakker de maat nemen dan de gemiddelde burger.

Op welke wijze ondersteunt BING de lokale overheden?

Lokale overheden moeten zelf hun integriteitsbeleid formuleren; wij zijn er niet om van hen die verantwoordelijkheid over te nemen. We helpen overheden die bij ons met vragen komen. Daarbij gaat het vooral om het leveren van onderzoek en advies. Het

overgrote deel van die onderzoeken richt zich op beleid en processen. Het komt bijvoorbeeld nogal eens voor dat burgers wethouders ervan beschuldigen dat ze onzuiver hebben gehandeld bij onroerend goedsaken, zaken op het gebied van ruimtelijke ordening of het verlenen van bouwvergunningen.

Wij doen dan dossieronderzoek om te achterhalen wat er precies is gebeurd en of er is gehandeld volgens de regels. Blijven er vraagtekens over, dan gaan we betrokkenen interviewen. Ik schat dat zo'n 60 procent van dit soort onderzoek gaat over bestuurders en 40 procent over ambtenaren.

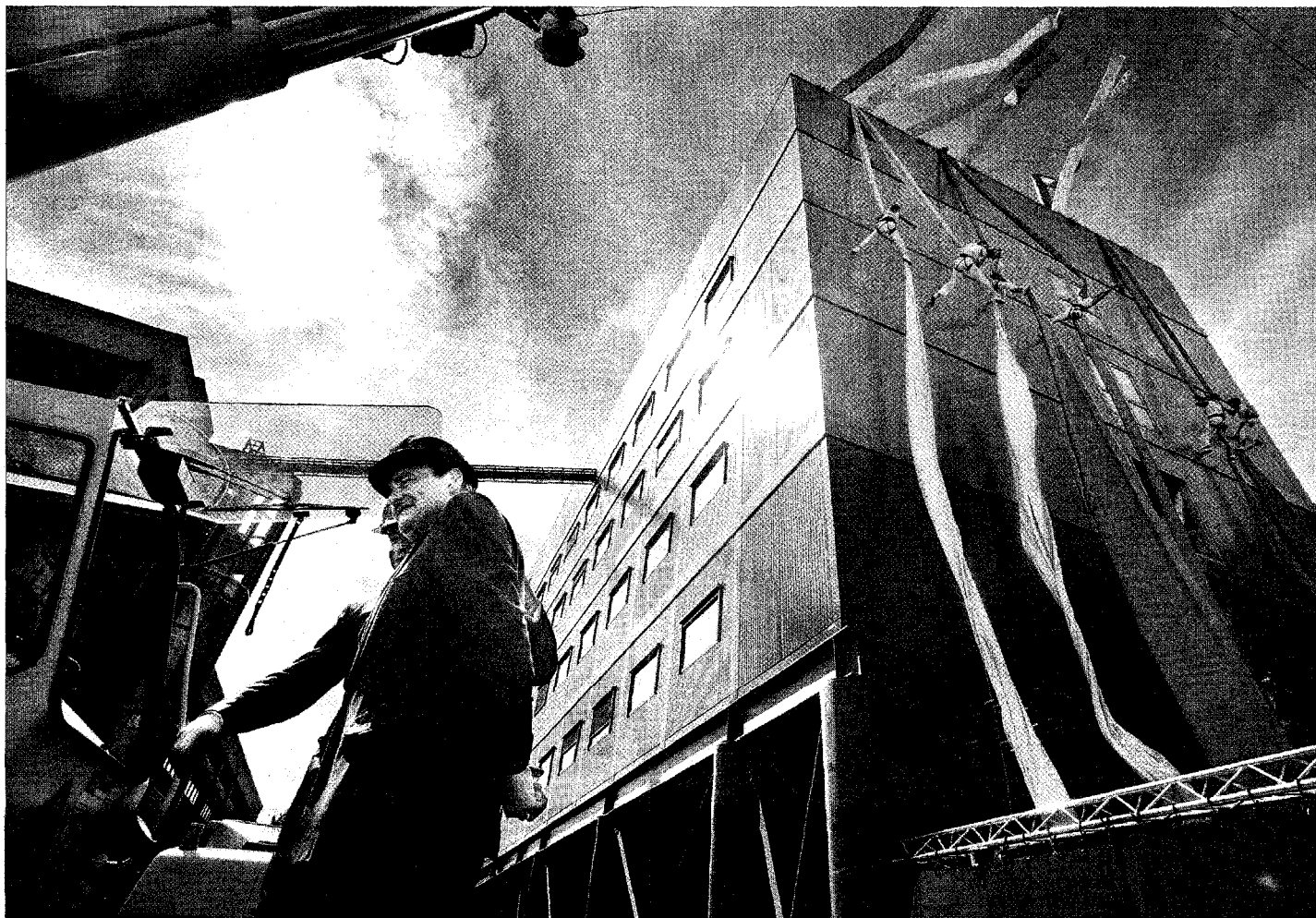
Staan wethouders aan meer risico's bloot dan ambtenaren?

Zeker. Dat komt omdat ze niet in een hiërarchische structuur functioneren en er minder directe controle is op hun werkzaamheden. De politieke component van hun functie brengt een extra risico mee; een politiek belang kan op gespannen voet staan met regelgeving of procedures. Daarnaast meten ze zichzelf gemiddeld wat meer vrijheid aan dan ambtenaren of raadsleden.

Tegen welke problemen lopen raadsleden vooral aan?

Raadsleden hebben vooral moeite met artikel 28 van de Gemeentewet. Daarin staat dat ze niet mogen deelnemen aan stemmingen over zaken waar ze een persoonlijk belang bij hebben. In een toelichting op de Algemene wet bestuursrecht staat dat je zelfs niet mag deelnemen aan beraadslagingen over dat soort onderwerpen. Dat levert nogal eens problemen op omdat raadsleden vaak in allerlei besturen zitten en maatschappelijke functies vervullen. In Nederland willen we immers dat raadsleden midden in de samenleving staan. Maar op het moment dat een raadslid bestuurslid is van een stichting van een muziekschool, dan moet hij zich terugtrekken zodra er vergaderd wordt over de subsidie aan die muziekschool. Het blijkt vaak moeilijk om raadsleden aan hun verstand te peuten dat ze dat inderdaad niet moeten doen omdat het schadelijk is voor het politieke bedrijf. Raadsleden hebben dan zoiets

Vervolg op 5

Nieuw kankercentrum geopend bij VU

Aan de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam is maandagmiddag het Cancer Center Amsterdam (CCA) in gebruik genomen. Het is de grootste private investering in medisch onderzoek in Nederland. Bij het nieuwe instituut werken tweehonderd onderzoekers in diverse kankerdisciplines. Voorheen werkten ze verspreid over het VU-terrein. Uit Amerikaanse ervaringen blijkt concentreren van specialisten beter en sneller onderzoek op te leveren. Het nieuwe kankercentrum, een initiatief van kankerexpert Bob Pinedo, staat naast de polikliniek van de VU. In het gebouw en de apparatuur is 16 miljoen euro geïnvesteerd, gefinancierd door enkele vermogende Nederlanders. Bedrijven bouwden het pand tegen kostprijs.

FOTO JEAN-PIERRE JANS - DE VOLKSKRANT

Vervolg van 4

van: ik ben nou juist gekozen om dat soort belangen te behartigen.

De grens tussen cliëntelisme en belangenbehartiging is dun.

Het is inderdaad een lastig onderwerp. Hoe kun je belangenbehartiging op een integere manier doen en wanneer wordt het cliëntelisme? Wanneer overschrijd je de grens van integer naar niet-integer? Bij deze vragen kom je op het grijze veld waar ethische dilemma's zitten. Die doen zich per definitie voor op het terrein waar geen regels voor zijn. Is er een regel, dan is het vrij makkelijk. Is die regel er niet, dan moet je terugvallen op de ethiek van een organisatie.

Hoe leer je mensen wat ze wél en niet mogen doen in dat grijze vlak?

Je kunt daar alleen maar duidelijkheid over krijgen door erover te praten. Daarom gaan we aan de hand van praktijkvoorbeelden de discussie met de raad aan. We leren raadsleden zo hoe je op een moreel verantwoorde manier tot een oordeel kunt komen. Raadsleden spreken dan met elkaar af waar in bepaalde situaties de grens ligt. Zo ontstaat als het ware een stukje jurisprudentie.

Alex van Schooten

Miljonairs betalen kankeronderzoek

Het Cancer Center Amsterdam, een onderzoekscentrum voor kanker dat vandaag opengaat, is vrijwel volledig betaald uit giften van rijke mensen. „Je mocht alleen aan tafel als je een miljoen meebracht.”

**Door onze redacteurs
ESTHER ROSENBERG en
PHILIP DE WITT WIJNEN**

AMSTERDAM, 19 JUNI. Ruim een jaar geleden lag het grasveldje aan de afrit van de snelweg nog bezaaid met sigarettenpeuken en colablikjes. Nu staat er een opvallend rood en blauw geblokt gebouw op het terrein bij het VU medisch centrum. CCA staat er op: *Cancer Center Amsterdam*. Het is een prestigieus centrum voor kankeronderzoek.

Het gebouw kostte aanvankelijk 10 miljoen euro. Negen miljonairs betaalden dat.

Medisch oncoloog Bob Pinedo, tot voor kort afdelingshoofd in het VUmc, wilde al jaren dat het kankeronderzoek in het ziekenhuis geconcentreerd zou worden in één gebouw. Het bestuur van het ziekenhuis wilde dat ook. Maar het VUmc had er geen geld voor en als er al een nieuw centrum zou komen, zou dat op z'n vroegst in 2010 zijn. Daar wilde Pinedo niet op wachten.

Particuliere giften zijn niet nieuw in de gezondheidszorg. Organisaties als de Hartstichting en het Reumafonds houden collectes. Nederlanders schenken na hun dood een deel van hun vermogen. Particulieren halen met sponsorlopen en kamerconcerten geld op.

Maar dat een vooraanstaand arts rijke

mensen systematisch en indringend aanspreekt om tonnen, zo niet miljoenen te doneren, is in Nederland geen gewoonte. In de Verenigde Staten en in bijvoorbeeld Israël wel. Daar hangen in de instituten de naamplaatjes van donateurs.

Volgens algemeen directeur Ton Hanselaar van KWF Kankerbestrijding willen ook Nederlandse donateurs steeds beter weten én bepalen waaraan het geld wordt besteed. „Dat geldt zeker voor zakenlieden, voor hen is dat vanzelfsprekend.” Maar er is bijvoorbeeld ook een groep fietsers die tonnen ophaalt met een sponsortocht en wil dat ‘hun’ geld besteed wordt aan onderzoek in een ziekenhuis nabij. Hanselaar: „We hebben ze gevraagd: ‘wat spreekt jullie aan?’ Dat was, toen ik 3,5 jaar geleden aantrad, ondenkbaar geweest.” Ook willen donateurs volgens hem steeds vaker hun naam aan het doel verbinden.

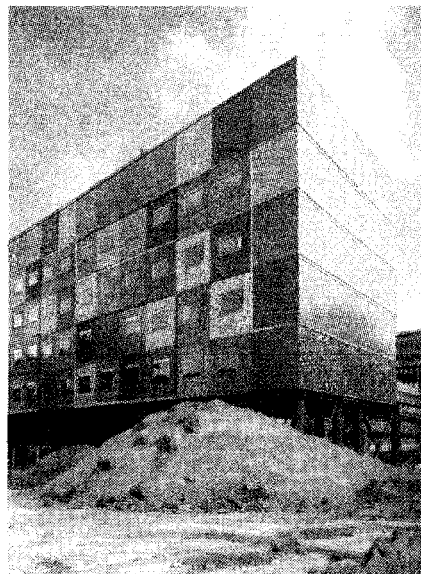
Voor de werving van zijn miljoenen heeft Pinedo deze methode ontwikkeld: hij organiseert kleine bijeenkomsten voor selecte groepjes superrijke Nederlanders. Hij houdt er zelf een indringend en emotioneel praatje, over wat hij nodig heeft, waarvoor het is en wat het kost. Op dia's vertoont hij letterlijk een prijslijst van de kostbare apparatuur: *MRI in het OK complex: 2,6 miljoen*.

Kees Storm, oud-topman van Aegon en bestuurslid van drie van Pinedo's stichtingen, ziet dat het werkt: „Er wordt eigenlijk nooit over geld gesproken. Hij hoeft nooit te vragen: wat wilt u geven? Na afloop bellen wij de gasten na, en uiteindelijk doet vrijwel iedereen mee.”

De genodigden weten wat van hen wordt verwacht; ze worden zorgvuldig voorbereid. Joop Janssen, oud-bestuurs-

voorzitter van bouwbedrijf Heijmans en sinds zes jaar zelf kankerpatiënt in het VUmc, ronselde voor het CCA rijke bouwvriendjes: „Je mocht alleen aan tafel als je minimaal 1 miljoen euro meebracht.”

Bestuursadviseur Co de Koning adviseerde Pinedo om vanuit de stichtingen exclusieve clubjes te vormen. Vraag aan iedereen eenmalig een vast, hoog bedrag dat heel specifiek voor één apparaat of project is bedoeld, zei hij. En: „Organiseer eens in het half jaar een borrel of een hapje, waarbij Pinedo de voortgang bespreekt. Dan hebben mensen het gevoel ergens bij te horen.”

Het nieuwe Cancer Center Amsterdam
(Foto NRC Handelsblad, Leo van Velzen)

KANKERCENTRUM

‘Private fondsen moeten niet nodig zijn’

Werven in selecte groepjes is doeltreffend, bevestigt Pinedo. Hij refereert aan een groot benefietgala dat eind april werd gehouden: „Heel gezellig hoor, maar er werd nog geen drie ton opgehaald. Ik zit liever met vier man aan tafel. Dan haal ik zo een miljoen op voor een nieuwe robotchirurg.”

Private financiering werkt, zo blijkt uit de totstandkoming van het nieuwe kankercentrum, maar is ook omstreden. Het zou niet nodig moeten zijn, zeggen critici. Ze zijn ook bang dat het geld op deze manier naar de beste fondswerver of netwerker gaat, in plaats van naar het beste onderzoeksplan. En voor kanker en hart- en vaatziekten is makkelijker geld op te halen dan voor een nierziekte. Die heb je, kanker kun je krijgen.

Het belangrijkste argument tegen deze Amerikaanse manier van fondswerven is dat donateurs en hun relaties voorrang zouden krij-

gen bij de behandeling van, in dit geval, kanker. Co de Koning, die voor een andere Pinedo-stichting geld inzamelde, trof iemand die voor 25.000 euro „wel even een plekje in de wachtkamer bij Bob dacht te kunnen kopen”. En Joop Janssen sprak donateurs die vragen om een gratis jaarlijkse controle. Beide fondswervers zeggen dit soort geconditioneerde giften niet te accepteren.

Het is voor het eerst dat één persoon zo veel privaat geld bij elkaar heeft weten te halen in de gezondheidszorg. Bob Löwenberg, hoogleraar hematologie in het Erasmus MC: „In het Daniël den Hoed hadden we jaren geleden een isolatieafdeling nodig voor leukemie. Toen hebben we aan fundraising gedaan. We haalden twee miljoen gulden op, dat vonden we toen heel veel geld.” Emeritus hoogleraar kinderoncologie Tom Voûte,

die met stichting KiKa geld ophaalt voor kinderen met kanker: „Ik doe al jaren aan fondswerving voor kinderkanker, maar dat zijn geen bedragen waarmee je een instituut kan oprichten.” Ton Hanselaar van KWF Kankerbestrijding vermoedt dat, na zijn organisatie, in de stichtingen van Pinedo het meeste geld omgaat ten behoeve van kanker.

Die stichtingen hebben in 23 jaar zeker 30 miljoen euro opgehaald. Niet alleen voor het nieuwe onderzoekscentrum CCA, maar ook om zijn onderzoek, personeel en medische apparatuur te bekostigen. Pinedo bouwde een indrukwekkend netwerk op van multinationals als ABN Amro, Ahold en Philips en van bekende multimiljonairs als Eric Albada Jelgersma (ex-Laurus), John Brenninkmeijer (C&A), Frits Goldschmeding (Randstad) en Jaap Blokker. Geen

Vervolg op 7

van hen loopt er graag mee te koop. Anders dan in de VS hangen in de gang van het nieuwe centrum geen notenhouten bordjes met namen van begunstigers.

Bestuursvoorzitter Elmer Mulder van het VUmc zag de totstandkoming van het kankercentrum op zijn terrein met angst tegemoet. „Ik was bang dat de geldschieters zouden gaan bepalen aan welk apparaat en aan welk onderzoek het geld zou worden besteed, en dat zij voorwaarden aan hun donatie zouden verbinden. Ook

vreesde ik vermenging van publiek en privaat geld, waardoor het ziekenhuis misschien minder overheidsgeld zou krijgen.”

Op advies van Pinedo bezocht Mulder The Johns Hopkins Oncology Center in Baltimore, dat draait op zowel publieke als particuliere fondsen. Daar raakte hij overtuigd. „Ik zag dat voor al mijn bezwaren oplossingen bestaan.” Voor de verdeling van het onderzoeksgeld bijvoorbeeld heeft het VUmc een wetenschappelijk directoraat opgericht, dat subsidie-aan-

vragen van alle onderzoeksafdelingen beoordeelt. Pinedo vervult daar een adviserende rol.

Concurrentie met andere ziekenhuizen en fondsen is er, maar, zegt Mulder, „een beetje competitie kan geen kwaad.” Volgens Kees Storm, voorzitter van de stichting CCA, zal er heus concurrentie zijn met andere ‘ziektes’ en fondsen, maar dat is niet onoverkomelijk. „We hebben het over miljoenen, niet over miljarden.”

Financieele Dagblad 22-06-2006

HENRIËTTE MAASSEN VAN DEN BRINK

Hoger onderwijs onder druk

Het hoger onderwijs gaat gebukt onder tegenstrijdigheden. De overheid wil dat op termijn de helft van alle jongeren een diploma van het hoger onderwijs heeft. Tegelijkertijd moet de kwaliteit van het hoger onderwijs omhoog. Bovendien wil de PvdA bezuinigen op de studiefinanciering, omdat deze vooral ten goede komt aan jongeren die later een hoog inkomen verdienen. En jongeren moeten meer bijdragen aan de kosten van hun opleiding.

Deze vier wensen — meer hoger opgeleiden, beter hoger onderwijs, bezuinigen op studiefinanciering en hogere eigen bijdragen — zijn onderling niet te verenigen. Meer hoger opgeleiden zal onvermijdelijk ten koste gaan van de kwaliteit van het onderwijs. Jongeren die nu met een middelbare beroepsopleiding de arbeidsmarkt betreden, zullen alleen met succes een opleiding in het hoger onderwijs kunnen afronden als de normen omlaag gaan. Verlaging van de studiefinanciering leidt ertoe dat jongeren meer gaan werken naast hun studie. Nederlandse studenten hebben een aversie tegen lenen.

Tot nu toe hadden bezuinigingen op de studiefinanciering vooral tot gevolg dat jongeren meer bijbaantjes zijn gaan nemen. Daardoor blijft steeds minder tijd over voor de studie. Studenten rechten of economie besteden gemiddeld niet meer dan vijftientig uur per week aan hun studie. Veel voltijd-studies worden in de praktijk in deeltijd gevolgd. Hogere collegegelden en

lagere studiefinanciering maken het onaantrekkelijker om te studeren.

Voor jongeren die twijfelen of ze een studie in het hoger onderwijs wel aankunnen, zullen zich laten afschrikken als ze veel moeten lenen en veel collegegeld moeten betalen. Zonder een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs is overigens een flinke verhoging van het collegegeld ook moeilijk te verkopen.

Politici moeten een keuze maken tussen meer of beter hoger onderwijs. Als ik in hun schoenen stond, zou ik kiezen voor kwaliteit. Beter kwaliteit begint met meer docenten. Voor studies als rechten en economie is momenteel voor elke veertig tot vijftig studenten slechts één docent beschikbaar. Het aantal contacturen — het aantal uren dat een student een docent ziet of spreekt — is voor deze studies veelal niet meer dan tien tot twaalf uur per week. Door het aantal studenten per docent te verlagen kan het aantal contacturen omhoog. Hierdoor worden studenten gedwongen meer tijd aan hun studie te besteden.

De extra docenten kunnen worden betaald door verhoging van het collegegeld. Rechten en economie zijn studies die goede kansen bieden op een baan met een hoog inkomen. Het zijn ook erg populaire studies. Zelfs met een hoger collegegeld blijft het aantrekkelijk om voor deze studies te kiezen. Voorwaarde is wel dat de hogere collegegelden worden gebruikt om de kwaliteit van het onderwijs daadwer-

lijk te verbeteren.

Tegelijkertijd moet worden voorkomen dat hoger collegegeld te veel jongeren afschrikt om voor het hoger onderwijs te kiezen. Vooral jongeren uit gezinnen met een laag inkomen laten zich hierdoor vaak afschrikken. Het gevaar van een hoger collegegeld is dus dat het leidt tot een tweedeling in het onderwijs — het werpt een te hoge drempel op voor kinderen uit lagere sociale klassen.

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso) heeft er onlangs nog op gewezen dat in Europa de barrière voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen om naar universiteit of hogeschool te gaan nog altijd hoog is. Een oplossing hiervoor is de studiefinanciering voor jongeren uit lagere sociale klassen te verruimen. Niet door een sociaal leenstelsel in te voeren, maar door net als in de Verenigde Staten getalenteerde jongeren uit lagere sociale milieus met royale studiebeurzen over de streep te trekken.

Henriëtte Maassen van den Brink is hoogleraar empirische arbeidseconomie Universiteit van Amsterdam.

Religiewetenschap: het spel meespelen

Conferentie

Kan een wetenschapper écht iets over geloof zeggen? Hoe kan iemand analyseren wat mensen ten diepste ervaren als hij er van een afstandje naar blijft kijken? Objectiviteit als hindernis voor werkelijk begrip. Het dilemma van de religiewetenschapper.

door Berber Bijma

Scepticisme was z'n uitgangspunt. En dus schreef antropoloog Michael Kearney het geloof in bovennatuurlijke krachten van de Mexicaanse bevolkingsgroep die hij bestudeerde toe aan de armoede. Totdat hij betrokken raakte bij een 'bovennatuurlijke ruzie' tussen twee burens die een vloek over elkaar en even later ook over hem uitspraken. De dag erna ontdekte hij ineens allemaal zweren op zijn lijf. Wat hij voor achterhaalde, bijgelovige opvattingen had aangezien, bleek pijnlijk reëel te kunnen worden.

Kearney moest zijn rationalistische wereldbeeld bijstellen, en hij was bepaald niet de enige wetenschapper. Zijn collega Jeanne Favret-Saada bijvoorbeeld, die in noord-Frankrijk hekserij bestudeerde, stond meermalen doodsangsten uit om lugubere voorvallen waarvoor ze geen logische verklaring kon vinden.

Wetenschappers die religie bestuderen komen voor interessante vraagstukken te staan: welke impact hebben de geloofsvoorstellingen op de gelovigen en hoe functioneren die geloofsvoorstellingen in

een gemeenschap? Maar ook: wat doet religie met de onderzoeker en wat doet de onderzoeker met religie? Op die vragen moet een antwoord gevonden worden morgen tijdens een symposium op de Vrije Universiteit, ter gelegenheid van het afscheid van dr. André Droogers, hoogleraar religieuze antropologie.

Het reilen en zeilen van een geloofsgemeenschap onderzoeken zoals je de constructie van een brug onderzoekt, is een onbegonnen zaak. Als het om religie gaat, werken rekensommen nu eenmaal niet. Daarover zijn de meeste religiewetenschappers het wel eens. Maar wat dan, als je toch steekhoudende uitspraken wilt doen?

De religiewetenschap is ontstaan als reactie op de theologie, waarin één bepaald geloof, het christelijke, uitgangspunt was voor uitspraken over God en mens. Die 'bevooroordeeldheid' ging sommige wetenschappers tegenstaan: zij wilden bij het bestuderen van religie kritisch kunnen zijn en alles ter discussie kunnen stellen.

Religiewetenschappers, vooral religieus-antropologen, sloegen al snel door naar de andere kant: de geloofsvoorstellingen verklaarden ze doorgaans uit sociale, emotionele of psychische behoeften. Een echte wetenschapper beschreef voortaan hoe religie 'werkte', niet wat de aanhangers beleden en wat dat voor hen betekende. Dat leidde uiteraard tot felle botsingen met de voorwerpen van onderzoek: de gelovigen. Antropoloog Rijk van Dijk kreeg een groep boze charismatische christenen over zich heen nadat hij in een onderzoeksverslag had geschreven dat ze naar eigen zeggen 'vervuld' waren met de Heilige Geest. Vanwaar die aanhalingstekens, werd hem verweten. Geloofde hij het soms niet?

Inderdaad, de meeste religiewetenschappers geloven 'het' niet. In vaktermen uitgedrukt: ze zijn methodologisch atheïst, of op z'n best methodologisch agnost: ze onthouden zich van een oordeel. Wat ze over religie zeggen, is meestal in functionalistische termen uitgedrukt: het geeft houvast aan het individu, structuur aan een groep, betekenis aan het leven. Of er iets van

waar is, is niet aan de orde.

Er is langzaam maar zeker een kentering te zien – het VU-symposium is tekenend. Alleen beschrijven hoe religie 'werkt' is niet bevredigend (meer) voor religiewetenschappers. Het besef groeit dat de onderzoeker op die manier geen recht doet aan de mensen die het onderwerp van onderzoek zijn.

Hun argwaan, onbegrip en boosheid over de opstelling van de onderzoeker kan niet langer hooghartig worden weggewuifd. Zeker niet binnen de antropologische wetenschap, waar 'participerende observatie' vanaf het begin het adagium was. Een atheïstische of agnostische onderzoeker kan wel observeren, maar niet daadwerkelijk participeren in een religieuze activiteit. Hij wil zich immers niet overgeven aan een gedachte of een belijdenis die hij in feite onzin vindt.

Scheidend hoogleraar Droogers, zelf kerklid, is een van de wetenschappers bij wie dat onbevredigende gevoel heeft postgevat. Hij bedacht er een theorie voor. Als een onderzoeker zich nu eens wél overgaf aan die religieuze voorstelling, op dezelfde manier als waarop een kind zich overgeeft aan een spel: zo lang je zeerovertje speelt, ben je zeerover. En je besluit zelf wanneer je weer 'jezelf' wordt. Een onderzoeker kan zich voor even – al is het maar tien seconden, zegt Droogers – overgeven aan de religieuze 'tweede werkelijkheid', bijvoorbeeld tijdens een bijeenkomst waar charismatische christenen 'in tongen' (onverstaanbare klanken) bidden, of tijdens een sessie waarin geesten worden opgeroepen. 'Methodologisch

Vervolg op 9

ludisme' heeft Droogers zijn onderzoeksmethode genoemd: religiewetenschap als het meespelen van het spel.

Het is natuurlijk de vraag of een gelovige onderzoeksgroep blijer is met een ludistische onderzoeker dan met een atheïstische. Van de laatste is tenminste duidelijk dat hij het ge-

loof van de onderzochte groep niet deelt; de opstelling en intenties van de eerste kunnen voor verwarring zorgen.

Niettemin, het feit dat Droogers door vakgenoten niet is weggehoond en dat steeds meer religiewetenschappers zien dat 'geen mening' in feite óók een mening is, geeft aan dat de tijd er rijp voor is.

Religie en wetenschap zoeken een deur waar ze samen doorheen kunnen. Al moeten ze er zweren voor oplopen.

Strangers in the Sanctuary. Religie en haar onderzoekers, symposium 23/6 10.30 Vrije Universiteit Amsterdam.

Berber Bijma is cultureel antropoloog.

Financieele Dagblad 22-06-2006

Solutions Radio winnaar van Broos van Erp-prijs 2006

BERT VAN DIJK

UTRECHT — Technologiebedrijf Solutions Radio heeft de Broos van Erp-prijs 2006 gewonnen. Deze aanmoedigingsprijs van €50.000 voor een succesvolle startende ondernemer uit het midden- en kleinbedrijf werd gisteren uitgereikt tijdens Het Nationaal ICT Event in Utrecht. Op het congres presenteerde een aantal jonge technologiebedrijven zich aan een jury en konden ze netwerken met investeerders. De jury werd voorgezeten door Roel Pieper.

Solutions Radio heeft een internetradio ontwikkeld, waarmee gebruikers zonder enige kennis van computers of internet en zonder een pc te bezitten eenvoudig toegang hebben tot radio-uitzendingen via internet. Op het apparaat zitten slechts een paar knoppen. Het bedrijf richt zich daarmee vooral op ouderen en blinden. De belangrijkste toepassing op dit moment is een dienst waarmee ouderen vanuit hun eigen huis naar kerkdiensten kunnen luisteren. Maar volgens het bedrijf biedt de eenvoudig te bedienen webradio ook andere mogelijkheden. Zo heeft het bijvoorbeeld een service opgezet, waarmee Russische immigranten in de Verenigde Staten naar muziek uit hun eigen land kunnen luisteren.

De jury roemde de focus op de kerncompetentie van Solutions

Radio, waar de productie wordt uitbesteed in Azië, maar waar de ontwikkeling van het product in Nederland gebeurt. Wel constateerde ze dat het ambitieniveau van alle vier finalisten 'nogal aan de lage kant was', volgens de jury een typisch Nederlands probleem. De andere genomineerden waren Farmedvisie, Interim Labour en Directmovie.nl.

Technologieondernemer Boris Veldhuizen van Zanten moedigde startende ondernemers aan succes af te dwingen door ervoor te zorgen dat alle controleerbare omgevingsfactoren in orde zijn. 'Geluk is als je thuis blijft zitten en een prijs wint in de Staatsloterij', aldus Veldhuizen van Zanten.

Han Gerrits, hoogleraar technologie en innovatie aan de Vrije Universiteit Amsterdam en ondernemer, hield een pleidooi voor betere samenwerking tussen de wetenschap en de industrie. 'Beide groepen zijn vakidioten, geïnteresseerd in nieuwe ontwikkelingen en creatief. Het verschil is dat wetenschappers nieuwe ontwikkelingen alleen maar willen begrijpen. Als ze een snellere chip hebben ontwikkeld, willen ze een nog snellere maken', aldus Gerrits. 'Ondernemers daarentegen denken juist constant na over het naar de markt brengen van producten. Een combinatie tussen die twee zou dus heel veel moois

kunnen opleveren', denkt Gerrits.

'De beroemde econoom Schumpeter onderscheidde drie fases: inventie, innovatie en diffusie. Inventie gebeurt vooral in laboratoria en op universiteiten, innovatie — het omzetten van ideeën in producten — komt voor rekening van ondernemers en de laatste fase diffusie — het via marketing en distributie bereiken van iedereen — is iets dat grote multinationals goed kunnen', aldus Gerrits.

Die laatste fase leidt er volgens de hoogleraar vaak toe dat Nederlandse bedrijven — willen ze succes hebben — uiteindelijk op zullen gaan in een grotere, vaak buitenlandse partij. 'Sommige mensen zijn daar heel bezorgd over en zien dat als negatief. Maar het is juist heel goed. We moeten niet denken dat we vanuit Nederland de wereld kunnen veroveren.'

Samenwerking tussen universiteiten en commercie blijft voorlopig een heikel punt, weet Gerrits. 'Omdat ik een eigen bedrijf heb, ben ik een besmet persoon op de universiteit, terwijl ik juist vind dat het eigenlijk niet zou moeten kunnen om hoogleraar bedrijfskunde te zijn, zonder ooit een bedrijf van binnen te hebben gezien. Maar zolang universiteiten worden afgerekend op niet-commerciële doelstellingen, is er ook geen drijfveer om ondernemer bezig te zijn.'

Medische ethiek Arts mag wel openlijk over fout spreken

Artsen die een fout hebben gemaakt, kunnen dat toegeven tegenover de patiënt. Ze hoeven niet bang te zijn voor juridische problemen of claims.

door Johan Legemaate

Het is van groot belang dat artsen hun patiënten open en eerlijk informeren over incidenten en fouten. In *Trouw* van 14 juni merkt de Rotterdamse kinderarts Dick Tibboel terecht op dat „als artsen hun fouten verbloemen, patiënten zich enorm bekocht voelen”. Het relaas van Rindert de Vries die zijn kind verloor (Podium, 20 juni) illustreert dit op indringende wijze. Waar het gaat om openheid over fouten kan er nog veel verbeterd worden. Te verwachten is dat het antwoord van de regering op kamervragen over dit onderwerp daaraan zal bijdragen.

Het recht van de patiënt op informatie moet worden gezien als een van de belangrijkste patiëntenrechten. Er zijn veel aanwijzingen dat patiënten aan dat recht veel belang hechten. Zij hebben er in het algemeen begrip voor dat ook artsen fouten kunnen maken, maar van begrip voor ontoereikende informatie is doorgaans geen sprake. Dat geldt vooral voor informatie over fouten. Op zichzelf is te begrijpen dat artsen juist met die informatie terughoudend zijn. Niemand vindt het makkelijk om fouten te erkennen, en openheid daarover stond nogal haaks op de cultuur die de afgelopen decennia binnen de medische beroepsgroep bestond. Aan een culturomslag wordt sinds enkele jaren hard gewerkt, vooral in het kader van de opleiding van artsen.

Er is echter nog een reden voor terughoudendheid bij artsen, namelijk de polisvoorwaarden van de aansprakelijkheidsverzekeraars. Daarin staat dat een arts in geval van een klacht of claim geen schuld

of aansprakelijkheid mag erkennen. Daaruit wordt afgeleid dat artsen het woord fout moeten vermijden.

Verzekeraars vrezen onder meer situaties waarin artsen ten onrechte fouten toegeven. Weliswaar erkennen ook verzekeraars het belang van openheid, maar van volledige vrijheid voor artsen om met patiënten over fouten te praten is nog steeds geen sprake. Het vervelende is dat dit niet alleen leidt tot een terughoudende opstelling van artsen in gevallen van een schadeclaim, maar ook bij klachten en geschillen waarbij het helemaal niet om schadevergoeding gaat. Op dat laatste werd enkele jaren geleden gewezen door de tuchtcolleges.

Er moet worden aangenomen dat het wettelijk recht van de patiënt op informatie ook het recht op informatie over fouten bevat. Ook verzekeraars erkennen dat er 'spanning' bestaat tussen dat patiëntenrecht en hun polisvoorwaarden.

Na mijn oratie aan de Vrije Universiteit op 10 mei zijn over dit onderwerp kamervragen gesteld, die de regering onlangs heeft beantwoord. Dit antwoord geeft twee nieuwe openingen voor discussie. De eerste is dat sinds 1 januari 2006 een nieuwe wettelijke bepaling van kracht is, die artsen onder omstandigheden zelfs het recht geeft aansprakelijkheid te erkennen. Als je het meerdere mag (aansprakelijkheid erkennen) dan geldt dat zeker voor het mindere (een fout toegeven).

De tweede is dat de regering een duidelijke interpretatie geeft van het al bestaande recht van de patiënt op informatie: „Indien er gedurende een behandeling zaken zijn misgegaan, dient de arts de patiënt daarover te informeren, indien deze fout betrekking heeft op de gezondheidstoestand van de patiënt”. Dat vloeit volgens de regering voort uit de wettelijke plichten van de arts. Volgens de regering „dient de arts in alle openheid over hetgeen mis is gegaan te kunnen spreken”.

Aansprakelijkheidsverzekeraars vrezen dat uitlatingen van artsen over fouten voor hen nadelige juridische gevolgen kunnen hebben, en

ook dat de enkele erkenning van een fout tot aansprakelijkheid zal leiden. Kijkend naar de rechtspraak is dat laatste niet zo aannemelijk. De kosten van de weinige praktijksituaties die een terughoudende opstelling van verzekeraars zouden kunnen rechtvaardigen, vallen overigens in het niet bij de psychologische en financiële voordelen van openheid.

Alle betrokken partijen, en dus ook verzekeraars, winnen bij een situatie waarin openheid centraal staat. Een interessant voorbeeld vormen de activiteiten van de Amerikaanse 'Sorry Works! Coalition' (zie www.sorryworks.net). Mede in het licht van de recente antwoorden van de regering op de genoemde kamervragen lijkt de tijd rijp voor een heldere formulering van de ruimte voor artsen om met de patiënt over fouten te mogen praten. Er moet onderscheid zijn tussen het maken en toegeven van fouten enerzijds en de vraag of een fout leidt tot aansprakelijkheid anderzijds. Dat laatste is overigens lang niet altijd zo. Juridische problemen kunnen zich vooral voordoen als de arts zich uitlaat over aansprakelijkheid. Ook al staat de op 1 januari in werking getreden wetgeving toe dat de arts zich soms zelfs daarover uitlaat, aan te bevelen is dat de arts dat niet doet. Dat is echt het terrein van de verzekeraar. Ten aanzien van de eerste vraag (is er een fout gemaakt?) overheersen echter de professionele en wettelijke plichten van de arts.

In het antwoord op de kamervragen merkt het kabinet op dat zij de

artsenorganisatie KNMG en de verzekeraars zal vragen te bezien of overeenstemming kan worden bereikt over de wijze waarop artsen met patiënten over fouten kunnen praten. Dat is een goede stap.

Dr. Johan Legemaate is hoogleraar gezondheidsrecht aan de Vrije Universiteit. www.trouw.nl/discussie Op deze website staan de eerdere bijdragen over dit onderwerp.

Patiënt heeft recht op informatie, dus ook op informatie over fouten

Eindexamen godsdienst doen, kan dat eigenlijk wel?

Onderwijs

Nu godsdienst een eindexamenvak wordt, bestaat het risico dat scholen vooral op kennis gaan testen. Maar de vorming is veel belangrijker.

door **J. van der Kooij** en **S. Miedema**

In een tijd waarin discussies over religie hoog opblazen, heeft het schoolvak godsdienst/levensbeschouwing de mogelijkheid gekregen om voor havo en vwo school-examenvak te worden. Vanaf augustus 2007 kunnen scholen ervoor kiezen dit vak aan te bieden als eindexamenvak. Wanneer een school hiertoe besluit, zal het vak ook meewegen in de slaag- of zak-kans van leerlingen.

Een examenvak is meestal een schoolvak waarvoor een landelijk eindexamenprogramma is vastgesteld. Voor godsdienst/levensbeschouwing zal dat niet het geval zijn. In Nederland hebben alle scholen het recht om levensbeschouwelijk onderwijs in te richten op basis van eigen uitgangspunten. Hierdoor is het schrijven van een landelijk eindexamenprogramma, zoals we dat kennen voor bijvoorbeeld Frans of wiskunde, voor dit schoolvak onmogelijk. De invulling van het eventuele eindexamenprogramma zal op schoolniveau plaats moeten vinden. Om de kwaliteit van het vak te kunnen waarborgen is vorige week door de Besturenraad voor protestants-christelijke scholen een handreiking voor de invoering van godsdienst/levensbeschouwing als examenvak uitgegeven.

Wij zien wel degelijk voordelen om godsdienst/levensbeschouwing een schoolexamenstatus te geven. Het kan openbare en bijzondere scholen stimuleren alert te zijn op hun eigen levensbeschouwelijke identiteit en op de levensbeschouwelijke waarden die ze hun leerlingen willen meegeven. Het kan ver-

der een stimulans zijn tot bezinning op het verband van de levensbeschouwelijke en onderwijskundige identiteit. Door het opnemen van het vak godsdienst/levensbeschouwing maken scholen bovendien zichtbaar dat zij zich verantwoordelijk voelen voor de maatschappelijke toerusting van hun leerlingen op levensbeschouwelijk gebied.

Op dat laatste punt wees ook Paul Boersma, adviseur van de Besturenraad, in *Trouw* van 14 juni. Wij zijn het daar zeer mee eens, omdat zo de verbinding gelegd kan worden tussen burgerschapsvorming en levensbeschouwelijke vorming.

Een bijkomende reden om te pleiten voor de examenstatus is dat het een statusverhogende werking kan hebben binnen de school. Deze status zorgt ook voor een betere positie van het vak. Leerlingen hebben vaak het gevoel dat het vak er maar wat bij hangt.

Ook de overheid ziet voordelen in de examenstatus.

In het document 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' uit 2003, blijkt dat de overheid wil dat scholen meer aandacht geven aan de maatschappelijke oriëntatie van leerlingen. Het leren kennen van verschillende levensbeschouwingen en het reflecteren op de verschillende waarden en normen binnen deze levensbeschouwingen vormen hierbinnen belangrijke onderdelen.

Godsdienst/levensbeschouwing is echter geen vak als veel andere vakken. Het gaat immers niet alleen om kennis over levensbeschouwingen, maar juist ook om het vormen van een eigen mening, het leren reflecteren op eigen levensbeschouwelijke ideeën en gevoelens, en het ontwikkelen van een eigen levensbeschouwelijke identiteit. Wanneer een leerling zich door leerinhouden uit de les persoonlijk laat raken en deze als zinvol gaat ervaren, is het waarschijnlijk dat dit invloed heeft op de levensbeschouwelijke identiteit van die leerling.

De vraag is of juist dit specifieke

aspect van het vak gediend is met een schoolexamenstatus. Die status houdt in dat vorderingen in het vak op de een of andere manier zichtbaar gemaakt moeten kunnen worden. De vraag is of dit voor de levensbeschouwelijke ontwikkeling van leerlingen wel mogelijk is.

De meest zinvolle manier om de levensbeschouwelijke ontwikkeling van een leerling te toetsen lijkt het maken van een portfolio te zijn. Een portfolio is het verzamelde werk van een leerling, waarmee deze laat zien wat hij kan, weet, belangrijk vindt en wat hem raakt. Het schrijven van een werkstuk of het geven van een presentatie hoeft echter geen duidelijkheid te geven over de identiteitsontwikkeling van leerlingen. Dat wat wordt getoetst is wat de leerling met behulp van taal of beeld probeert uit te drukken.

Het gevaar is niet denkbeeldig dat scholen meer nadruk gaan leggen op het gemakkelijker meetbare kennisaspect van het vak, en dat daardoor de levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling, de vorming van leerlingen uit beeld raakt. Mag bovendien van leerlingen verwacht worden dat ze zaken die soms zeer persoonlijk kunnen zijn aan het papier, de docent en de klasgenoten toevertrouwen?

Scholen die nadenken over het toekennen van de schoolexamenstatus aan godsdienst/levensbeschouwing zullen zich uiteraard grondig op de voor- en nadelen bezinnen voordat ze een besluit nemen. De re-

latie van het vak met de beoogde levensbeschouwelijke persoonsvorming van de leerlingen is zo'n door-denking zeker waard.

Drs. J.C. van der Kooij is theoretisch-pedagoge en studeert theologie aan de VU. **Prof. dr. S. Miedema** is als algemeen-pedagoog en godsdienst-pedagoog verbonden aan de VU.

Godsdienst is geen wiskunde waarvoor een landelijk examen geldt

Het was ook de schuld van Gerbrandy

VRIJPLAATS

Dat de gereformeerden zo lang vasthielden aan het behoud van Nederlands-Indië was ook de schuld van P.Sj. Gerbrandy, meent A. Glas uit Meppel.

door A. Glas

In het Nederlands Dagblad van 31 mei schrijft de gewaardeerde Willem Bouwman over het proefschrift van Herman Smit, vroeger leraar geschiedenis en later burgemeester. Na zijn pensioen schreef hij zijn proefschrift: *Gezag is gezag... Kanttekeningen bij de houding van de gereformeerden in de Indonesische kwestie*, waarop hij die dag promoveerde bij G.J. Schutte aan de Vrije Universiteit.

Als Smit de misère in Nederlands-Indië na 1945 toeschrijft aan Kuyper, heeft hij voor een deel gelijk. Voor de duidelijkheid: Er werden toen ongeveer 100.000 Nederlandse militairen ingezet in Nederlands-Indië om het Nederlands gezag te herstellen na de nederlaag van Japan en de opstand van de Indonesische nationalistische Soekarno. 'Gezag is gezag', zeiden de gereformeerden met een beroep op Romeinen 13.

Maar na vier jaar moesten de Nederlanders onder internationale druk vertrekken en werd Indonesië onafhankelijk van Nederland.

De gereformeerden vonden dit onverteerbaar, omdat ze van Abraham Kuyper hadden geleerd dat het gezag van God gegeven was, ook het Nederlandse gezag in Indië. Maar het was niet alleen de schuld van Kuyper. Toen koningin Wilhelmina in mei 1940 moest uitwijken naar Engeland, kreeg zij daar al snel te maken met een Nederlands kabinet onder leiding van een aanhanger van Kuyper: P.Sj. Gerbrandy. Hij had het débâcle in de Oost moeten voorkomen.

Roosevelt

Evenals Wilhelmina had hij moeten weten of kon hij weten dat zijn Britse collega Churchill in arren moede hulp had gezocht bij de Amerikaanse pre-

sident Roosevelt, want na de val van Frankrijk in juni 1940 stond Churchill er alleen voor in West-Europa. Roosevelt en Churchill hebben hard onderhandeld en op een belangrijk punt kregen beide mannen hun zin. Roosevelt zou Churchill militair helpen tegen Hitler als de Britten 'hun' koloniale volken na de oorlog het recht op zelfbeschikking zouden verlenen. Churchill zei ja en de Britten hebben hun woord gehouden. De overeenkomst tussen deze beide leiders is bekend geworden als het Atlantic Charter.

Bekend is een te groot woord, want Gerbrandy zorgde ervoor dat het niet bekend werd, zeker niet bij zijn geformeerde achterban. Hij weerhield Wilhelmina ervan het standpunt van Churchill voor Radio Oranje te delen toen zij in een historische radio-rede op 7 december 1942 opening van zaken gaf over de toekomstige staatkundige verhoudingen in het Koninkrijk der Nederlanden. De biograaf van Wilhelmina, Cees Fasseur, meent dat de Nederlanders in Londen (en later ook hier) een taxatiefout maakten. Zij meenden ten onrechte dat Amerika zijn soldaten wilde laten sneuvelen voor de bevrijding van Nederlands-Indië. De misvatting van Kuyper achterban had tot gevolg dat het Atlantic Charter onder tafel kwam; de PvdA stond later ook vierkant achter het optreden van de Nederlandse troepen in Nederlands-Indië.

VOC

Wat mij vooral tegenvalt bij Kuyper is zijn gebrek aan visie op de wortels van het kolonialisme. Dan kom je terecht bij het begin van de zeventiende eeuw, toen de gereformeerden al worstelden over de verhouding van kerk en staat; bij de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie in 1602; bij de verwickelingen rond de Nationale Synode van Dodrecht 1618/1619 en bij het Twaalfjarig Bestand in de oorlog tegen Spanje.

Raadspensionaris Johan van

Oldenbarnevelt was de promotor van de VOC, een groot bedrijf met aandelen (Van Oldenbarnevelt gaf zijn dienstmeisje er een). Dit bedrijf kreeg zijn bevoegdheden per octrooi van de Staten-Generaal: op het oostelijk halfrond mocht het bijvoorbeeld oorlog voeren, vooral tegen concurrenten. Doel van het bedrijf was de bevordering van de handel en van de 'christelijke gereformeerde religie'. In die volgorde. En zo kwamen er op de handelsposten gereformeerde kerken voor de werknemers en die kerken mochten best evangeliseren.

Een aantal regenten was de baas in dit grote bedrijf, dat met veel succes opereerde. Het gros van deze regenten was remonstrants van gevoelen, maar na de Nationale Synode van Dordrecht, waar de contra-remonstranten zegevierden, bleven ze lid van de Gereformeerde Kerk, omwille van hun baan. Zij en hun opvolgers zorgden ervoor dat er nooit meer een Nationale Synode zou komen. Een van de gevolgen van dit alles is dat het Nederlands geen voertaal is in Indonesië. Na de Franse tijd veranderde er niets; na 1834 vroegen de afgescheidenen vergeefs om toestemming voor zendingswerk in Oost-Indië.

Mexico

De rooms-katholieken deden het anders. Spanjaarden en Portugezen brachten met het zwaard het kruis in Mexico, Midden- en Zuid Amerika en daarom vind je daar nog kathedralen en is de voertaal Spaans of Portugees. Het gewone volk in het vaderland kon het allemaal niet veel schelen. Toen 'wij' na de Franse tijd per vredesovereenkomst zowel de Kaapkolonie als Ceylon (Sri Lanka) hadden verspeeld aan de Britten, haalde dat niet eens de krant, schrijft Groen van Prinsterer.

Ik heb dit opgeschreven in de hoop, dat het prima werk van Smit zijn jongere gereformeerde collega's aanspoort dit eens op een rijtje te zetten.

Biografisch Lexicon is compleet

van onze redactie kerk

KAMPEN - Het zesde en laatste deel van het *Biografisch Lexicon voor de Geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme* wordt vandaag in Kampen gepresenteerd.

Het bevat korte biografieën van onder meer pinkstervoorganger Johan Maasbach, de christelijk gereformeerde nieuw-testamenticus J.P. Versteeg en de vrijgemaakt-gereformeerde predikant en kerkhistoricus dr. R.H. Bremmer. Ook de dichteres Ida Gerhardt kreeg een lemma.

Deel 6 van het *Biografisch Lexicon* wordt gepresenteerd op een symposium in de Theologische Universiteit Kampen, waar sinds 2000 het redactiesecretariaat van het *Lexicon* gevestigd is.

De zes delen van het *Biografisch Lexicon*, waarvan het eerste deel verscheen in 1978, bevatten korte biografieën van mensen die van belang zijn geweest voor het Nederlandse protestantisme sinds de Reformatie. Hoofdfiguren uit het protestantisme in de Zuidelijke Nederlanden in de zestiende eeuw, zoals Guido de Brés, ontbreken evenmin en er is plaats gemaakt voor protestantse kolonisten en emigranten van betekenis. De lemma's zijn voorzien van een bibliografie waarin zowel de geschriften van als over de hoofdpersoon zijn vermeld.

De voorbereiding van het *Biografisch Lexicon* begon in 1967 op initiatief van het Kerkhistorisch Gezelschap in Nederland. Het eigenlijke werk gebeurde door een redactiecommissie onder leiding van dr. D. Nauta, hoogleraar kerkgeschiedenis aan de Vrije Universiteit, bijgestaan door de destijds prominente kerkhistorici S. van der Linde, O.J. de Jong en G.H.M. Posthumus Meyjes. Het redactiesecretariaat was in handen van de Utrechtse kerkhistoricus dr. A. de Groot, een van de sprekers op het symposium in Kampen.

De redactie van deel 6 is gedaan door dr. J.W. Buisman, in deeltijd verbonden aan de protestantse Theologische Universiteit Kampen. Hij heeft erop toegezien dat er niet alleen dominees en theologen zijn opgenomen, maar ook kerkbestuurders, dichters, sektaïers, historici en musici. De historicus dr. G. Puchinger staat erin, sekteleider Lou de Palingboer, de kerkmusicus Willem Mudde en de dichteres Ida Gerhardt, een van de zes vrouwen in deel zes. Andere vrouwen zijn Hanna Lam en Johanna Kuyper, een dochter van Abraham Kuyper, die veel barmhartigheidswerk heeft gedaan.

Deel 6 bevat alleen lemma's over mensen die voor 2000 overleden zijn. Daarom staat dr. G. Puchin-

ger er wel in en prof. dr. J. Verkuyl niet: Puchinger overleed in 1999, Verkuyl in 2001. Deel 6 bevat ook biografietjes van vroegere medewerkers van het *Lexicon*, zoals dr. R.H. Bremmer. Hij diende de redactiecommissie vele jaren van advies en schreef talrijke lemma's voor de eerste delen van het *Lexicon*.

Digitaal

Officieel is dit het laatste deel van het *Biografisch Lexicon*. Dat is te zien aan het register, dat niet alleen de lemma's van alle zes delen vermeldt, maar ook de namen die daarin worden genoemd. Deze monnikenarbeid is verricht door drs. G. Brinkman, gepensioneerd uitgever bij Kok Kampen. Brinkmans register telt 166 bladzijden.

Redactiesecretaris Buisman hoopt dat het *Biografisch Lexicon* wordt voortgezet, het liefst digitaal, zodat lemma's aangevuld en geactualiseerd kunnen worden. Gezien de hoge kosten is hij er pessimistisch over.

Het symposium wordt gehouden in de aula van de protestantse Theologische Universiteit Kampen. Sprekers zijn onder meer Colijn-biograaf H.J. Langeveld, over 'De dominees en de Doorbraak', en Mineke Bosch, de biograaf van Aletta Jacobs.